

Генерал-потпуковник ВЛАДО ШЋЕКИЋ

ПАРТИЈСКИ РАД У ПРВОМ БАТАЉОНУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

(од формирања до доласка у Босанску крајину, септембра 1942)

Батаљон је коначно формиран 22. децембра 1941. године и одмах је кренуо на извршење свог првог борбеног задатка. Пошли смо од Рудог према источној Босни, у саставу Прве пролетерске бригаде, али са самосталним задацима. Следећих двадесетак дана, до половине јануара 1942. године, због непрестаних покрета и чаркања, нисмо били у могућности, а нисмо још ни имали никаквих инструкција, да формирамо партијско руководство батаљона и да отпочнемо са организованим партијско-политичким радом. Чланови Партије се још нису међусобно ни познавали, нарочито они из Комске чете са партијцима из ранијег Ловћенског батаљона. Изузетно су се познавали студенти, са заједничког револуционарног рада на Београдском универзитету.

Функција заменика политичког комесара била је још неодређена, те му је штаб батаљона дао задатак да се стара о одећи и обући бораца, о простирци, смештају и слично.

Половином јануара 1942. године добили смо писмо ЦК КПЈ о организовању и задацима партијских организација у војним јединицама. Недељу дана смо се задржали на просторији недалеко од Вареша, те смо били у могућности да директиве из писма одмах спроведемо у живот и да ударимо темеље будућем планском и врло активном партијско-политичком раду у батаљону и политичком раду батаљона у народу.

Према писму ЦК КПЈ пред нама су стајала два основна задатка. Први је био — учврстити партијску организацију у батаљону, а други — организовати систематски теоријски рад у партијским организацијама батаљона, као и политички рад у народу.

За први задатак у писму се, поред осталог, каже: „У том циљу треба одмах спровести до краја изградњу партијске организације у батаљонима. Партијци у једној чети сачињавају четну ћелију, основну партијску организацију. Четна ћелија не одржава директне везе с партијским комитетима на терену, него посредно преко партијског бироа батаљона. Тај биро бирају четне ћелије преко својих делегата. Партијски биро у батаљону руководи партијским радом у батаљону.“

О другом задатку у писму се каже: „Поред предавања из теорије Партије и објашњавања основних организационих принципа лењинистичке партије, објашњавати нарочито какав треба да буде партијац као партизан: пример храбрости, пожртвовања, несебичности, дисциплине, мудрости у чувању људи, добар друг, носилац оптимизма, борац против паникерства, кукавичлука и малодушности, увек спреман за извршење најтежих задатака. Илустровати то примерима из живота наших, совјетских и других партизана.

Као теме које треба да прорадите у хелијама предлажу Вам се следеће:

Партија и народноослободилачка борба (водећа улога Партије).

Партија и национално питање Југославије.

Однос КПЈ према буржоаским партијама...

Као даље теме за прорађивање у хелијама, четама, као и у народу, предлажу Вам се следеће:

1) *О стварању Југославије*

а) Версајски мир,

б) Суштина великосрпске политике,

в) Положај поробљених народа у Југославији и став КПЈ по националном питању,

г) Политика народног фронта у Југославији,

д) Став КПЈ по питању рата, 27. март и капитулација,

ђ) Карактер рата и значај пакта са СССР-ом о пријатељству и ненападању.

2) *Други империјалистички рат*

а) Карактер рата,

б) СССР и империјалистички рат,

в) Претварање империјалистичког рата у ослободилачки ступањем СССР-а на чело народноослободилачке борбе поробљених народа.

3) *О СССР-у*

а) 1905. и 1917. година,

б) Спољна политика СССР-а,

в) Унутрашња социјална и политичка структура СССР-а,

г) Устав СССР-а,

д) Црвена армија и народноослободилачка борба,

ђ) Живот сељака у СССР-у,

е) Жене у СССР-у,

ж) СССР као братство народа.“

Тих дана, половином јануара 1942. године, одржана је партијска конференција батаљона, којој су присуствовали делегати четних основних организација (хелија). На њој су размотрени и утврђени партијско-политички задаци који стоје пред партијском организацијом и батаљоном и изабран партијски биро батаљона у саставу: Јово Капичић, Ристо Лекић, Ђуро Лончаревић, Живко Живковић и

Владо Шћекић (секретар). Од те конференције па надаље партијско-политички рад у батаљону и политички рад батаљона на теренима где се борио и којима је пролазио одвија се систематски и, са већим или мањим интензитетом, непрекидно.

Почетком 1942. године у батаљону, који је бројао око 180 бораца, било је 73 члана Партије, 6 кандидата и 32 члана Скоја. И остали су, без сумње, били врло блиски Партији. Наравно, то није био данашњи критеријум за пријем у Партију. Тада је он био далеко строжи. Понекад смо и секташили. То су све били Партији дубоко одани људи, спремни да за њу положе своје животе. Колико је строг критеријум био за пријем у Партију и каква је била револуционарна будност комуниста види се на примеру покојног Пера Ђетковића, команданта нашег батаљона. Он је за команданта 1. батаљона Прве пролетерске бригаде дошао управо због проверене храбрости у дотадашњим борбама, посебно на Пљевљима, због умешног руковођења батаљоном, због потврђене оданости земљи и народу. Али био је официр старе југословенске војске. Разматрали смо његов пријем у Партију. Примили смо га. Но одлука о томе није тако лако и брзо донета. Били смо строги. У овом случају и превише. Перо је био командант високе вредности. Његове су заслуге велике за успехе батаљона, како у оружаним борбама тако и у војном васпитању кадрова. Од њега су се људи могли учити и личној и командантској храбрости, и упорности и доследности, и жилавости и издржљивости у напорима и тешкоћама, неуморном старању и бризи о борцима: о њиховој исхрани, смештају, одећи. Он је на задатку био према људима строг у захтевима. Због њих, а не због себе. Али је према себи био најстрожи. Ми често то нисмо могли до краја разумети. Те врлине су га красиле и касније, као команданта бригаде и као команданта дивизије, све до његове погибије у пролеће 1943. године.

У батаљону је било не мало оних који су погинули смрћу хероја и сматрајући себе комунистима однели са собом најдубљу жељу да буду чланови КПЈ.

Међу члановима Партије у батаљону било је и старих партијаца, бивших робијаша, искусних илегалних радника и дугогодишњих револуционара. Од њих су 32 примљени у Партију до 1940. године. 28 су били интелектуалци, највише студенти Београдског универзитета, остали — сељаци и радници. Дакле, у партијској организацији се нашло довољно револуционарног искуства из илегалних борби наше Партије, из масовних борби радника и сељака Црне Горе, из жестоких борби радника и студената Београда: било је довољно политичког и теоријског познавања класне борбе пролетеријата. Дакле, сви услови да се организује и упорно спроводи систематски партијско-политички и теоријски рад на васпитању партијског чланства и свих бораца батаљона.

Рад партијске организације обухватао је три области:

— рад у партијским организацијама — „практични“ и „теоријски“;

— рад у батаљону — „практични“, „теоријски“, културно-просветни, војно-стручни и други;

— политички рад у народу.

Партијски састанци основних организација су се држали, по правилу, двапут недељно, а и чешће. Један од њих је био „практични“ а други „теоријски“. Једном приликом смо, због потребе за још интензивнијим теоријским радом, одлучили да на један „практични“ дођу два „теоријска“ састанка. „Практични“ састанци су имали задатак да разматрају рад комуниста у батаљону и народу, већ према одређеним секторима и задужењима, као и да васпитавају и изграђују комунисте самокритиком и критиком њиховог рада и држања.

Практични састанци имали су за циљ рад у базама, масама, по секторима који су раздвојени, и васпитање самога чланства у духу большевизма. Разговори на практичним састанцима кретали су се у оквиру оних питања која су тада била актуелна. Општи пример дневног реда тих састанака изгледао би овако:

- 1) нова обавештења, директиве и друго у том смислу,
- 2) организационо питање: кадрови, кандидати и друго,
- 3) извештаји по секторима: а) СКОЈ, б) политички рад, в) културни рад и друго,
- 4) критика и самокритика и васпитање у том духу
- 5) евентуалије.

Но, ово није био шаблон рада: дневни ред је зависио од конкретних питања и прилика живота и рада. (Из извештаја секретара партијског бироа батаљона.)

Сличног карактера су биле „практичне“ конференције у четама и батаљону. На њима су третирана она унутрашња питања чете (батаљона) која су била од интереса за колектив, као на пример: о моралном лику борца, о односима у колективу, о односима према народу и слично.

Теоријски састанци основних организација су одржавани једанпут недељно или чешће. На њима су прорађиване теоријске теме. Осим тема поменутих у писму ЦК КПЈ, прорађивала су се и друга питања, као: циклуси тема о развоју друштва, о развоју радничког покрета, о држави, револуцији и диктатури пролетаријата; теоријске теме о националном питању, сељачком питању и друге. Ти састанци су у исто време били нека врста припреме комуниста за „теоријске“ састанке у четама, који су се обавезно држали после ових. Основни материјал за теоријску обраду питања били су „Основи лењинизма“ и „Историје СКП (б)“. Као црвена нит кроз обраду свих тема провлачила су се питања и из историје наше Партије, њене револуционарне борбе у старој Југославији и њене политике у народноослободилачком рату, као и — на основу свега тога — наши непосредни задаци.

Теоријски рад у партијским организацијама је био тако жив да је партијски руководилац Прве пролетерске бригаде једном приликом упозорио да „постоји опасност да се та организација не прет-

вори од руководства у неку теоретско-просветну комунистичку школу“. Међутим, у оним условима та „опасност“ није тако много претила партијској организацији. То је било само интензивно учење људи жељних знања, људи који су се свакодневно борили, маршевали, трпели, крварили и спремали се за нове и дуге борбе. Теоријски рад је била дужност комуниста за коју се, ако није испуњавана, одговарало пред партијском организацијом.

А онда се све то преносило на чете, на батаљоне. У извештају секретара партијског бироа батаљона из тог периода стоји:

„Рад наших ћелија у четама и батаљону је задовољавајући. Он се креће на: политичко-културном, теоријском и војничко-стручном пољу. Под иоле могућим приликама свакодневно се одржавају четне конференције, на којима се прорађују разноврсна питања. Ја ћу само изнети биланс таквог рада за недељу дана нашег боравка у селу Влахољу код Калиновика. Свакога дана биле су четне конференције; на њима су прорађена ова питања (она су претходно прорађена на партијским састанцима): развитак друштва, Црвена армија, устројство Црвене армије и њено наоружање, Сунчев систем, колхози и пољопривреда у СССР-у, и други читави материјали које смо добијали; отпочело се и са прорадом „Историје СКП (б)“. И даље: „У четама су образоване групе које имају за задатак прораду појединих сектора из познавања друштва и природе, као на пример: група географије, група медицине, група прораде питања марксизма-лењинизма и тако даље. У свим четама покренути су листови. Први бројеви су већ изашли и припремају се други. Први бројеви четних листова „Црвеноармејад“ и „Слобода“ побудили су велику пажњу и интересовање код свих војника“.

Често су се одржавале приредбе — „програмацка сјела“ батаљона, како су се оне звале, које су имале културно-забавни карактер. На њима су се изводили скечеви, рецитације, песме и друго. То су биле омиљене забаве у часовима предах.

Том делатношћу у области општег образовања и просвећивања, као и забавног живота, руководили су културно-просветни одбори. У одборе су бирани људи који су за то имали знања, смисла и воље, на челу са политичким комесарима, а све под општим руководством партијског бироа батаљона.

Војностручни рад је обухватао неку врсту војне обуке у вештини ратовања и „војнизирање“ батаљона. „Прорађена су и многа питања војничког карактера, као на пример: ноћни напади, дејство аутоматских оруђа и друго“ (из извештаја секретара партијског бироа батаљона).

Често су четне и батаљонске конференције биле намењене припреми за акцију која је предстојала или анализи акције која је изведена. То су биле анализе у циљу извлачења искустава за бољи начин ратовања и осврти на рад и држање јединица и појединаца у тој акцији. Критика држања у борби на таквој конференцији била је

најтежа могућна казна за оне на које се односила. Ту се нису штеделе ни старешине, ако су заслужиле критику. Међутим, примедби старешинама у том смислу било је у нашем батаљону заиста мало.

Посебно треба рећи о одговорном задатку који је батаљон добио у односу на Дурмиторски омладински батаљон који нам је једно време, у пролеће 1942. године, одлуком Врховног штаба, био стављен под команду ради војно-политичког оспособљавања, а потом и заједничких борбених дејстава. У време припрема за предстојећа дејства са тим батаљоном се пратијско-политички, војностручни и културно-просветни рад изводио плански пре и после подне. На његово људство смо преносили борбена и политичка искуства, стечено знање. А борбе које смо потом водили показале су да је наш рад уродио плодом. Ти омладинци су се показали одлично у сваком погледу. Тридесетак њих се више није могло одвојити од нашег батаљона, остало је у његовом саставу.

У животу 1. батаљона, треба истаћи, важно место је имала организација Скоја. Она је, попут партијске организације, припремала своје чланове да буду достојни Скоја и поверења Партије. Тамо су се млади људи учили да постану чланови Партије. Скојевска организација је била снажна полуга у општем васпитању батаљона. „Њихов рад иде упоредо са радом партијске организације и мало за њим заостаје. Скојевци се осећају одговорним пред својом организацијом исто као чланови Партије. Оданост, пожртвованост и дисциплина код великог броја скојеваца не изостаје иза тих особина чланова Партије“ (из извештаја секретара партијског бироа батаљона).

Политичко-теоријски рад у батаљону био је у исто време одлична припрема за политички рад батаљона на терену, у народу. Тај рад су партијске организације такође постављале плански; одабирала су се актуелна питања, организовале „политичке екипе“, постављали одређени задаци. Рад се састојао у одржавању зборова, конференција и приредби, а обухватао је посебно омладину, жене, организовање помоћи народним властима, помоћ партијској организацији ако је постојала на терену, итд. Рад у народу био је стална дужност батаљона. Како је он схваћен види се и из писма комесара Прве пролетерске бригаде батаљонима: „Из досадашњег искуства стеченог на овом терену види се да је тежиште нашега рада на овоме терену више политичко него војничко и зато наши одговорни другови треба томе питању да свуда посвећују пуну пажњу...“

Наша бригада остаје *сјутра читав дан* (курзив В. Ш.) на овој просторији. Да ли ћемо даље остати овдје — то за сада не знамо. Али ово вријеме треба искористити како за политички рад унутар самих јединица, тако и у политичком раду и организовању НО власти на терену. За тај рад треба мобилисати што више политичких радника и осталих партијаца. Треба другове тако распоредити да у току сјутрашњег дана сва села буду обухваћена“.

„Екипе комуниста“ из нашег батаљона су, на пример, за недељу дана код Вареша одржале конференције у преко тридесетак села, на

којима је присуствовало око три хиљаде лица. То су била српска и муслиманска села. У тим данима превирања и колебања маса, у данима мржње и обрачунавања између Срба и муслимана — то је, без сумње, позитивно утицало. Или, у околини Горажда једна од тих екипа је за петнаестак дана обишла 48 села и помогла да се у њима оформе НО одбори.

Још и данас нам је у живом сећању и остаће незабораван онај пријатељски, топли однос народа према батаљону, проистекао пре свега из држања и рада наших бораца. Из села око Калиновика, из Фоче и Горажда и села око њих били смо испраћени сузама. За нама су остајала дубока политичка и лична пријатељства која су и једне и друге везивала и обавезивала. Било је прилика да нас током рата борбени пут наведе у крајеве у којима смо већ једном били и да се сретнемо са познаницима. Дочекивали су нас као старе пријатеље, жељно и срдечно. Батаљон је заиста свуда и за најкраће време остављао снажан политички утисак.

Да би успешно руководио тако богатим политичким животом батаљона, партијски биро се врло често састајао, а по некад је и готово свакодневно био на окупу. Но, нити састанци партијског бироа, нити основних организација, као ни програм идеолошко-политичког рада у батаљону, нису увек могли бити редовно одржавани и спровођени како је било планирано. Понекад за то није било могућности. Али је зато, чим су створени и најмањи услови, тај рад био врло интензиван, тако се надокнађивало „изгубљено“ време. Такве немогућности за рад биле су, на пример: тешки игмански марш, непрестане борбе са четницима на Сињајевини, велики марш батаљона преко Зеленгоре и Трескавице у трећој непријатељској офанзиви и слично. Но, и у тим вишедневним, често натчовечанским напорима и даноноћним борбама, и кад је било хладно, и кад смо били гладни, неиспавани, исцрпени — у којима су се могли видети и резултати партијског и политичког рада у батаљону — нашли се времена за изванредан васпитно-политички рад. Ево, на пример, шта је у вези с тим забележио Батрић Јовановић, борац батаљона, у свом дневнику:

„Касно у ноћи 20. јуна изби колона нашег батаљона на Зеленгору, у катун Висока Кошута . . .

Ујутру партијски састанци по четима. Састанку наше јединице присуствују партијски руководилац бригаде Мијалко Тодоровић и секретар батаљонског бироа Владо Шћекић. Направисмо осврт на битке које је водила 3. чета у Црној Гори. Говоримо и о политичком раду кроз тај период. На крају смо говорили о задацима који нас очекује у новим крајевима.

Трећи дан како боравимо у овој пустој планини. У близини су и остали батаљони Прве пролетерске бригаде. Не једемо ништа од како смо дошли овдје. Печемо на ватри младу коприву. Неки иду у оближњу шуму и траже сријемош и друге траве тешког мириса које не бих ставио у уста па да нијесам јео мјесец дана! Копамо корјење разних трава које потом печемо и кувамо. Има врло „укусно“ корје-

ња. Гулимо и букову кору, па онда стружемо мезгру која је по мало слатка и може се јести“.

Ето, и у таквим условима се радило. Гинуло се, гладовало, а ипак учило и васпитно деловало. Тиме је батаљон растао и јачао, развијало се пријатељство и велико борбено другарство. Развијали су се међусобна љубав и поверење, потврђивани на делу. Гинуо је друг за рањеног друга. Делио се и последњи залогаш. Били смо заиста велики другови. Батаљон је постао једна породица. Атмосфера у њој је била озбиљна и радна кад треба, пуна хумора и шала одмах после тога, увек искрена и ведра. То је била атмосфера младости и виталности, она што бодри и отвара перспективе.

Неколико дана у попаљеном селу Маловану, недалеко од Купреса, где су усташе поубијале и поклале све што су у њему затекле, 3. крагујевачки и 1. црногорски батаљон Прве пролетерске бригаде организовали су заједнички политички, теоретски и културно-забавни живот. То су биле заједничке конференције батаљона, заједничка предавања и дискусије, заједничке културно-забавне приредбе. Развиле се другарство међу батаљонима, названо „маловански дух“. Од тада се борци једног и другог батаљона ословљавају са „рођаци“. 1. црногорски батаљон се сreo са 3. крагујевачким још при формирању бригаде у Рудом, потом су се заједно смрзавали на игманском маршу, киснули и гладовали на Трескавици, да би коначно утврђено међусобно пријатељство и поверење добило нове облике у Маловану. Од тада су „рођаци“ желели да се што чешће заједно одмарају и да се чешће заједно боре.

Из Малована, крајем августа 1942. године, дванаест партијских делегата из батаљона пошло је на прву бригадну партијску конференцију у Ливно. На тој конференцији су сумирани резултати партијско-политичког рада у Првој пролетерској бригади. Партијска организација 1. батаљона је изашла на конференцију са богатим резултатима. После дискусије многих делегата, међу којима и другова: Плавог (Мијалко Тодоровић — партијски руководилац бригаде), Фиће (Филип Кљајић — политички комесар бригаде), Коче (Коча Поповић — командант бригаде), Шпанца (Данило Лекић — заменик команданта бригаде), донети су задаци за будући рад партијских организација, а „партијска конференција је поставила као један од најважнијих задатака организације теоретску изградњу“ (из извештаја партијског руководства Прве пролетерске бригаде ЦК КПЈ).

Одмах после бригадне конференције, септембра 1942, већина чланова штаба батаљона: командант, политички комесар и секретар партијског бироа одлазе у друге јединице, на нове дужности. У вези с тим настају измене и у партијском бироу и у основним организацијама. У то време је у батаљону било око 100 чланова Партије, 14 кандидата и 78 чланова Скоја. Дајући карактеристике батаљонским организацијама у свом извештају ЦК КПЈ од 2. IX 1942. године, партијски руководилац Прве пролетерске бригаде је за партијску организацију 1. батаљона написао следеће: „Ова је организација на

највишем степену, са највише искуства. Ранији биро је уживао пун ауторитет и у Партији и у батаљону. Однос штаба и Партије био је правилан. Сада је биро потпуно нов, јер су ранији чланови повучени на рад у друге бригаде, но ново руководство изгледа да ће се добро развијати — све су млађи другови (два сељака, остало интелектуалци).

Од тада 1. батаљон постаје извор кадрова који сваким даном одлазе у нове јединице, на нове, више, одговорније функције. Њих је било некорисно држати на окупу кад су се масовно рађале нове бригаде у Далмацији и Босанској крајини, на домаку којих смо се већ налазили. А 1. батаљон је заиста био кадровски батаљон. Уз то је био и најефикаснија школа кадрова под најтежим условима. Тај период од 8—9 месеци, у онаквим условима и са онаквим радом, значајно је више за васпитање и формирање људи него године и године мирнодопског живота. У њему су брзо израстали хероји, војни руководиоци, политички радници. Једни су гинули, други одлазили на нове дужности. Батаљон се попуњавао младим борцима из Далмације и Босанске крајине, а касније и из других крајева Југославије. Они су, опет у батаљонској школи, израстали у хероје и руководиоце и чинили 1. батаљон увек достојним историјског пута Прве пролетерске бригаде и њене ратне величине.¹⁾

¹⁾ 32 припадника 1. батаљона одликовани су орденом народног хероја.